

TEKNIIKAN FILOSOFIA

JOHDANTO

Ilkka Niiniluoto

luennot 14.1.-27.2.2020

KURSSI FILM-312

- sopii tutkintovaatimuksissa filosofian maisteriohjelmaan (FILM-312) ja kandiohjelmaan (FILK-227)
- taustaksi sopii tieteenfilosofian perusosa

- kalvot osoitteessa matskut.helsinki.fi
- luennot ti PR8 klo 14-16, to MT8 klo 14-16
- tentti (3 op):
 - luennot ja kalvot
 - FRANSSEN, LOKHORST & VAN DE POEL: "Philosophy of Technology", *Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2018 edition)
- mahdollinen lisäsuoritus esseellä (2 op = 4 sivua väli 1,5) tai kirja sopimuksen mukaan

HUOMIO TEKNIikkaAN

- tekniikka on ubiikkia, kaikkialla läsnäolevaa, se ympäröi meitä arkielämässä ja määrää yhteiskunnallista kehitystä
 - oletko tehnyt tänään mitään, johon ei liittyisi jossain mielessä tekniikkaa?
- käytännöllinen ihmistyyppi, joka taitava teknisten laitteiden käytössä, korjaamisessa ja suunnittelussa
 - tekniikkaa opetetaan ja tutkitaan omissa korkeakouluissa
- C.P. SNOW: kahden kulttuurin kuilu, luonnontieteilijät arvosokeita, humanistit tietämättömiä tieteen ja tekniikan tarjoamista mahdollisuuksista
 - humanistit tekniikan kriitikkoina: marxilaiset, pragmatistit, fenomenologit
- mutta onko tekniikka filosofisesti kiinnostavaa?
 - PSA 1976: "Onko olemassa mitään mielenkiintoisia filosofisia kysymyksiä, jotka liittyvät teknologiaan?" (PAUL DURBIN, MARIO BUNGE, ERIC LAYTON, MAX BLACK, RON GIENE)
 - analyyttiset filosofit heräsivät viimeisinä käsittelemään tekniikan filosofiaa

”TEKNIIKAN FILOSOFIA”

- PENTTI MALASKA: ”Tekniikan filosofiaa: Tekniikan perusteiden ja luonteen muuttuminen”, *Tekniikka* (1979)
 - insinöörit ja taloustieteilijät tekniikan merkityksestä
- DAN STEINBOCK (*HS* 14.11.1981): suomalaiset filosofit ovat aivan erityisen takapajuisia siinä, että meiltä puuttuu lähes täysin teknologian ja ekologian filosofia (vrt. HORKHEIMER & ADORNO 1947, VON WRIGHT)
- oma esitelmäni 28.11.1981 ja julkaisu 1982 [1984], kiinnostus tekniikan hyötyihin ja vaaroihin jo lukioajan ainekirjoituksessa, en tiennyt harjoittavani ”tekniikan filosofiaa”

KYSYMYKSIÄ TEKNIIKASTA

- mitä tekniikka on?
 - historiallisia ja käsitteellisiä kysymyksiä
- miten tekniikkaan tulisi suhtautua?
 - asenteita ja arvostuksia koskevia kysymyksiä
- miten ja mihin tekniikan kehitystä ohjataan?
 - normatiivisia ja poliittisia kysymyksiä

TEKNIIKAN FILOSOFIA ITSENÄISTYÖ

- on ollut tavallista ajatella, että tekniikka on sovellettua tiedettä tai tieteiden soveltamista
 - siis tekniikan filosofia olisi vain osa tieteenfilosofiaa
 - vrt. IN: *Johdatus tieteenfilosofiaan* (1980), *Tieteellinen päättely ja selittäminen* (1983)
 - teknologia (= oppi tekniikasta) on tiedepohjaista tekniikkaa, siis läheinen yhteys tieteenfilosofiaan
- tekniikka artefaktien suunnittelua ja käyttöä
 - käsitteellinen itsenäisyys tieteeseen nähden, lähellä taidetta
 - kulttuuri muodostuu ihmisen intentionaalisesta toiminnasta ja sen tuloksista, tekniikka on kulttuurin välineellinen osa, siis tekniikan filosofia on osa kulttuurifilosofiaa
 - tekniikan suhde arvoihin poikkeaa tieteen vastaavasta

MIHIN TF SIJOITTUU?

- teoreettinen filosofia
 - logiikka, metafysiikka (ontologia), tieto-oppi, tieteenfilosofia
- käytännöllinen filosofia
 - etiikka, arvofilosofia, yhteiskuntafilosofia
- filosofian historia
- erikoisalajat
 - erityistieteiden filosofiat: matematiikka, fysiikka, biologia, lääketiede, ihmistieteet, soveltavat tieteet
 - kielifilosofia, mielenfilosofia, taiteenfilosofia, kulttuurifilosofia, kulttuurifilosofia
- tekniikan filosofia leikkaa kaikkia näitä aloja
 - yleinen tekniikan filosofia
 - erityisalajat: ICT, tekoäly, geeniteknologia, ilmastonmuutos

TF:N OPETUS

- STS (Science, Technology, Society)
 - sosiologia, tieteenfilosofia, historia, politiikka
- omat kurssit tekniikan filosofiasta
 - Oulu 1983, Mikkeli 2001
 - TKK syksy 1985
 - Helsinki syksy 1983, kevät 1985, kevät 1996, kevät 2015
 - Oulu syksy 2016
- mitä enemmän mieltii, sitä laajemmaksi aihe paisuu

SISÄLLYS

1. Johdanto
2. Tekniikan tutkimuksesta
3. Tekniikan vaiheita
4. Tekniikka ja artefaktit
5. Tekniikan taitona
6. Tekniikka ja tiede
7. Tekniikka ja ihminen
8. Tekniikan muutos
9. Tekniikan hallittavuus
10. Tekniikan arviointi
11. Tekniikan etiikka

LÄHTEITÄ

- ”Tekniikan filosofiasta”, *Tiede, filosofia ja maailmankatsomus* (1984)
- ”Ihminen ja tekniikka”, *Järki, arvot ja välineet* (1994)
- ”Teknologiapolitiikka, arvot ja kansalaiset”, *Tiedepolitiikka* (1996)
- ”Ihminen tekniikan pauloissa”, teoksessa AIRAKSINEN (toim.), *Minä vuonna 2000* (1999)
- ”Tekniikan filosofia”, teoksessa LEMOLA (toim.), *Näkökulmia teknologiaan* (2000)
- ”Ihmisen ja tekniikan yhteenkietoutuminen”, teoksessa ANDERSSON et al. (toim.), *Kaikki irti arjesta* (2011)
- *Tekniikan filosofia* (Gaudeamus, ilmestyy 2020)

KIRJALLISUUTTA

- AIRAKSINEN: *Tekniikan suuret kertomukset* (2003)
- BUGLIARELLO & DONER (eds.): *The History and Philosophy of Technology* (1979)
- DURBIN & RAPP (eds.): *Philosophy and Technology* (1983)
- DUSEK: *Philosophy of Technology: An Introduction* (2006)
- FERRÉ: *Philosophy of Technology* (1988)
- HALONEN, AIRAKSINEN & NIINILUOTO (toim.): *Taito* (1992)
- IHDE: *Philosophy of Technology: An Introduction* (1993)
- KAPLAN (ed.): *Readings in the Philosophy of Technology*, 2nd ed. (2009)
- KEKKONEN (toim.): *Vastuulliseen teknologiaan* (1993)
- MITCHAM: *Thinking Through Technology: The Path between Engineering and Philosophy* (1994)
- MITCHAM & MACKEY (eds.): *Philosophy and Technology: Readings in the Philosophical Problems of Technology* (1972)
- RAPP: *Analytical Philosophy of Technology* (1981)